

Handledning till diskussionskortlek om barnets rättigheter

Utgivningsår:

April 2013, uppdaterad mars 2017

Författare:

Susann Swärd, Människorätts- och barnrättsstrateg

Helena Nyström, BHV-samordnare

Emma Bergström, Mödra- och barnhälsovårdspsykolog

Innehållsförteckning

INLEDNING	4
VIKTIGAST AV ALLT - 3 FILMER FRÅN BARNOMBUDSMANNEN	5
FÖRÄLDRARS ANSVAR FÖR BARNETS RÄTTIGHETER	6
FÖRÄLDRAROLLEN	7
BÅDA FÖRÄLDRARNA HAR ETT ANSVAR FÖR BARNETS UTVECKLING UTIFRÅN BARNETS BÄSTA (ARTIKEL 5, 18)	7
A 1	
<i>Vad är en familj?</i>	8
<i>Vad är det viktiga med en familj?</i>	8
<i>Hur kan familjen vara viktig på olika sätt för barn och vuxna?</i>	8
A 2	
<i>Vad händer om man som föräldrar har olika syn på barnets uppfostran?</i>	9
<i>Vad innebär det att dela ansvaret för barnet?</i>	9
A 3	
<i>Hur ska man som förälder se till sitt barns bästa när konflikter uppstår mellan föräldrarna?</i>	10
<i>Hur kan barnets utveckling komma att påverkas om föräldrarna har varaktiga konflikter?</i>	10
<i>Hur kan barnets behov tillgodoses när föräldrar har pågående konflikter?</i>	10
BARNET HAR RÄTT TILL OMVÅRDNAD AV SINA FÖRÄLDRAR, ÄVEN VID SKILSMÄSSA (ARTIKEL 3, 5, 7, 9, 12 OCH 18)	11
A 4	
<i>Hur tar man gemensamt ansvar som föräldrar om man inte bor ihop?</i>	12
<i>Hur kan föräldrar utgå från barnets bästa istället för att se till sina egna behov vid en separation?</i> ..	12
A 5	
<i>Hur lyssnar man på barnet för att förstå barnets behov vid en separation?</i>	13
<i>Bör ett barn alltid ha kontakt med båda sina föräldrar?</i>	13
A 6	
<i>Vad innebär barnets rätt att få veta vem båda ens föräldrar är?</i>	14
<i>Vad innebär barnets rätt att bli omvårdad och uppfostrad av båda sina föräldrar?</i>	14
ATT SÄTTA GRÄNSER OCH UPPFOSTRA	15
BARNET HAR RÄTT TILL EN UPPFOSTRAN OCH GRÄNSSÄTTNING SOM RESPEKTERAR BARNETS RÄTTIGHETER (ARTIKEL 18)	15
B 1	
<i>Varför behövs gränser?</i>	16
<i>Vem är gränser till för?</i>	16
<i>Vad är bra gränssättning?</i>	16
B 2	
<i>När ska man göra som barnet vill?</i>	17
<i>När ska vuxna bestämma för barnet?</i>	17
B 3	
<i>Hur får man barn att förstå vilka gränser som gäller?</i>	18
<i>Vad kan man göra om barnet medvetet testar gränserna?</i>	18
B 4	
<i>Diskutera "time-out" för barn som uppfostringsmetod</i>	19
<i>Diskutera "ignorering" av barn som uppfostringsmetod</i>	19
BARNET SKA RESPEKTERAS UTIFRÅN HANS/HENNES INNEBOENDE VÄRDIGHET SOM MÄNNISKA (ARTIKEL 2)	20
B 5	
<i>Kan man försvara olika syn på uppfostran för flickor och pojkar?</i>	21
<i>I så fall på vilket sätt?</i>	21
<i>Finns det skillnader i hur vi bemöter pojkar och flickor? I så fall på vilket sätt?</i>	21
B 6	
<i>Finns det kulturella skillnader i hur vi bemöter pojkar och flickor? På vilket sätt?</i>	22
<i>Hur kan vi som föräldrar stötta pojkar och flickor på lika villkor?</i>	22

UTVECKLING AV BARNETS FULLA POTENTIAL	23
BARNET HAR RÄTT TILL UTVECKLING AV SIN FULLA POTENTIAL UTFRÅN SINA EGNA FÖRUTSÄTTNINGAR (ART. 6) 23	
C1.....	
<i>Vad innebär det att mitt barn har rätt att utvecklas utifrån sin egen förmåga och i sin egen takt?.....</i>	<i>24</i>
<i>Hur vet du vad som passar ditt barns utveckling? .....</i>	<i>24</i>
C2.....	
<i>Vad innebär bra stimulans för ditt barn?.....</i>	<i>25</i>
<i>Hur mycket är lagom mycket stimulans?.....</i>	<i>25</i>
<i>Hur märker du det på ditt barn om det har fått för mycket eller för lite stimulans?.....</i>	<i>25</i>
BARNET HAR RÄTT ATT SÄGA SIN MENING OCH BLI LYSSNAD PÅ (ARTIKEL 12)	26
C3.....	
<i>Vad innebär det att jag som vuxen ska lyssna på barnet?.....</i>	<i>27</i>
<i>Hur kan man sätta gränser och samtidigt visa respekt för barnets åsikter? .....</i>	<i>27</i>
C4.....	
<i>Kan det finnas situationer där man går emot barnets åsikter och vuxna måste bestämma? Vilka? ...</i>	<i>28</i>
<i>Hur pratar vi om barnet inför andra så att barnet känner sig respekterat?.....</i>	<i>28</i>
C5.....	
<i>Varför är det viktigt att lyssna på sitt barn?.....</i>	<i>29</i>
<i>Vad kan påverka föräldrars förmåga att lyssna på sitt barn? .....</i>	<i>29</i>
<i>Hur märker du på ditt barn när det känner sig lyssnad på och förstådd? .....</i>	<i>29</i>
BARNET HAR RÄTT TILL LEK OCH VILA (ARTIKEL 31).....	30
C6.....	
<i>Varför är vila viktigt för barnet? .....</i>	<i>31</i>
<i>Vad menas med "vila"? Måste barnet sova för att vila? .....</i>	<i>31</i>
<i>Hur skapar man lugn och ro runt barnet?.....</i>	<i>31</i>
C7.....	
<i>Varför är lek viktigt för barnet? .....</i>	<i>32</i>
<i>När ska man som föräldrar leda leken och när ska man låta barnet leda?.....</i>	<i>32</i>
C8.....	
<i>Finns det risk att det blir för mycket aktiviteter för barnet?.....</i>	<i>33</i>
<i>Kan vissa aktiviteter vara mest givande för föräldern? .....</i>	<i>33</i>
<i>Är det i så fall något problem med det? .....</i>	<i>33</i>
BARNET HAR RÄTT TILL HÄLSA, SJUKVÅRD OCH REHABILITERING (ART. 2, 23, 24 & 39).....	34
C9.....	
<i>Har föräldrar rätt att tacka nej till den vård barnet har blivit rekommenderad av hälso- och sjukvården, till t.ex. läkare, logoped, psykolog, sjukgymnast?.....</i>	<i>35</i>
<i>Vad kan hända om inte föräldrarna är överens om den vård/behandling barnet ska få? .....</i>	<i>35</i>
VÅLD OCH ÖVERGREPP MOT BARN.....	36
BARNET SKA SKYDDAS MOT ALLA FORMER AV VÅLD OCH KRÄNKANDE BEHANDLING (ARTIKEL 19)	36
D1	
<i>Vad betyder ordet "kränkning" för dig?.....</i>	<i>37</i>
<i>I vilka vardagssituationer kan barnet känna sig kränkt?.....</i>	<i>37</i>
<i>Hur kan jag som förälder bemöta mitt barn i vardagliga situationer utan att kränka barnets egen vilja och intresse?.....</i>	<i>37</i>
D2	
<i>Barn ska inte utsättas för någon form av fysiskt våld, vad innebär det?.....</i>	<i>38</i>
<i>Barn ska inte utsättas för någon form av psykiskt våld, vad innebär det?.....</i>	<i>38</i>
<i>Barn ska inte bevittna någon form av fysiskt eller psykiskt våld, vad innebär det? .....</i>	<i>38</i>
D3	
<i>Hur påverkar det barnet om den ena föräldern inför barnet pratar illa om den andra föräldern? .....</i>	<i>39</i>
<i>Hur påverkas barnet av hur vi vuxna löser vardagskonflikter?.....</i>	<i>39</i>
D4	
<i>Vad händer om man som förälder slår eller behandlar barnet på ett kränkande sätt? .....</i>	<i>40</i>
<i>Vad har vi föräldrar för ansvar när vi ser våld mot/kränkning av ett barn?.....</i>	<i>40</i>
D5	
<i>Vem ska man vända sig till om barnet utsatts för våld eller kränkningar? .....</i>	<i>41</i>
<i>Vilket stöd kan barnet få om det utsatts för våld eller kränkningar i hemmet? .....</i>	<i>41</i>
REFERENSER.....	42

INLEDNING

I den nationella strategin för barnets rättigheter som antogs av regeringen 2010 står det angivet att Mödravården och Barnhälsovården har ett ansvar för att stärka föräldrars kunskap om barnkonventionen som en del av våra föräldrautbildningar. Som stöd i detta arbete har Barnombudsmannen utvecklat tre korta filmer utifrån olika teman:

- Barnets egen vilja
- Barnet som utforskare av världen
- Barnet som en behövande människan

Denna handledning är utvecklad för att stödja dig i arbetet med att föra ut barnkonventionen i föräldragrupperna. Materialet består av de tre filmer från Barnombudsmannen, denna handledning, samt en diskussionskortlek. Handledningen bygger på material från t.ex. Barnombudsmannen, BRIS, FN:s Kommitté för barnets rättigheter och 1177 m.fl.

Materialet är framtaget för att vara så flexibelt som möjligt och kunna användas på många olika sätt samt anpassas till både dig som ledare och till den föräldragrupp du leder. Det viktiga är gruppens diskussioner och att det inte alltid finns rätt eller fel svar. Denna handledning är enbart tänkt som stöd för gruppledaren.

Grundtanken är att ni tittar på en av filmerna från Barnombudsmannen (ca 5 minuter lång) och sedan diskuterar barnets rättigheter och föräldrars ansvar utifrån de diskussionskort som passar till filmen. Du har stora möjligheter att anpassa upplägget både utifrån hur du själv föredrar att arbeta (förbereda allt innan, välja ut teman eller bjuda in föräldrarna i valet av diskussionsfrågor) samt vilka intressen och behov det finns bland föräldrarna att diskutera olika frågor.

Du kan även använda diskussionskortet på egen hand för att diskutera olika delar av föräldraansvaret och barnets rättigheter som passar in på föräldrautbildningen och som bemöter de behov och frågor föräldrarna lyfter. Samtidigt kan du vara lyhörd för att vissa frågor kanske kan upplevas som känsligare för en del av föräldrarna och då får du avgöra i det enskilda fallet vilka frågor som kan diskuteras och under vilka förutsättningar.

Du kan välja att lyfta ut enstaka frågor eller täcka in ett helt område. De områden som lyfts fram i handledningen och diskussionskortet är föräldrarollen, att sätta gränser och uppfostra, utvecklingen av barnets fulla potential samt våld och övergrepp mot barn.

Handledningen är tänkt som ett stöd till dig för att få igång en diskussion bland föräldrarna och ge dig en grund kring hur man kan tänka kring frågorna. Du finner både information om hur rättigheterna i barnkonventionen förhåller sig till föräldrarna och barnet på olika sätt, samt hur man kan tänka kring frågorna.

Diskussionskortet och handledningen är på inget sätt ett heltäckande material, utan ska ses som en bas för fortsatt diskussion mellan föräldrarna och dig. Vissa gånger kan handledningen användas för att förklara hur man kan tänka kring en viss diskussionsfråga som en bakgrundsinformation innan man börjar diskutera. Andra gånger använder du informationen för att motivera föräldrarna att fortsätta fundera och vara delaktiga om diskussionen kommer av sig. Informationen i handledningen lämpar sig också för att summera och avsluta den diskussion som har förts kring frågan.

Det viktiga är att föräldrarna får en chans att diskutera och lyfta fram åsikter kring uppväxt, uppfostran, omsorg och utveckling av barnet och att du finns med för att stödja dem i denna diskussion. Att ha konkreta frågor att utgå från tror vi ökar din legitimitet och trovärdighet att prata om barnets rättigheter och föräldrarnas ansvar i föräldragruppen.

VIKTIGAST AV ALLT - 3 filmer från Barnombudsmannen

Barnombudsmannens informationsmaterial för föräldrar "Viktigast av allt" består av tre filmer. De har haft blivande föräldrar och föräldrar med barn i åldern 0 – 5 år som målgrupp när de tagit fram filmerna. Tanken är att filmerna ska visas för föräldrar i grupp så att man kan prata om det man sett efteråt.

Att föräldrar förstår barns behov och rättigheter och stärks i sin tilltro till den egna förmågan främjar goda relationer mellan barn och föräldrar. Det kan förebygga våld och kränkande behandling.

Ingen människa är perfekt, inte föräldrar heller. Att ge föräldrastöd handlar inte om att skapa den felfria föräldern. Det handlar om att förmedla kunskap och stärka föräldrars tro på sig själva. Och om att visa att det finns hjälp att få. Inga föräldrar ska behöva kämpa i ensamhet. Föräldrar har ett stort ansvar, men det delas i någon mån av oss alla. Samhället har skyldighet att stödja föräldrar, och föräldrar har rätt till stöd.

Syftet med Barnombudsmannens material är att föräldrar och blivande föräldrar ska känna till barns behov och rätt till trygghet och varma nära relationer. De ska stärkas i sin tillit till den egna förmågan att ge barnen detta, och motiveras att söka stöd och hjälp i tid vid problem i relationen mellan barn och föräldrar.

För att nå det syftet räcker det inte med att förmedla fakta och kunskap. Man behöver också väcka känslor. Det är när man pratar med andra som man får chans att formulera vad som är viktigt för en själv och ta intryck av vad andra tycker. Därför har filmerna gjorts för att användas i samtal människor emellan. De ställer frågor istället för att ge svar.

En egen vilja

Denna film beskriver barnet som en individ med egen vilja och förmåga. Den berättar att barn har rätt att bli lyssnade på och få bestämma mera själva ju större de blir. Den ger möjlighet att reflektera över hur man både ska kunna skydda sitt barn och låta det göra och bestämma saker själv.

Följande diskussionskort passar till En egen vilja: A2, B1, B2, B3, B4, B5, B6, C3, C4, C5

Utforskaren av världen

Denna film handlar om barnet i utveckling, om barns strävan att ständigt förstå mer och behärska fler sätt att uttrycka sig och förmedlar hur viktigt det är att barn får möjlighet till lek och stimulans i samspel med en närvarande vuxen.

Följande diskussionskort passar till Utforskaren av världen: C1, C2, C3, C4, C5, C6, C7, C8

Den behövande människan

Denna film handlar om trygghet och skydd. Filmen beskriver barns sårbarhet och utsatthet och de vuxnas ansvar för att de dem vad de behöver för att överleva och utvecklas.

Följande diskussionskort passar till Den behövande människan: A1, A2, A3, A4, A5, A6, C9, D1, D2, D3, D4, D5

Föräldrars ansvar för barnets rättigheter

Barnkonventionen är en familjeorienterad konvention som utgår från att barnet i de allra flesta fall har det bäst hos sin familj. Båda föräldrarna är gemensamt huvudansvariga för sitt barn och sitt barns utveckling och uppfostran tills hon eller han fyller 18 år. Föräldrarnas förhållande till varandra (om de är gifta, sambos, särbo, aldrig har haft en relation m.m.) är inte det väsentliga utan fokus ligger på deras gemensamma ansvar för barnet. Föräldrarnas ansvar är inte bara ekonomiskt utan handlar också om att vara en aktiv del av sitt barns uppväxt och vara medansvarig för barnets uppfostran och utveckling. Barnet har rätt till regelbunden kontakt med båda sina föräldrar under förutsättning att det inte är till skada för barnet. Även om föräldrar inte lever tillsammans har de fortfarande sitt föräldraskap gemensamt. De har ansvar för att samarbeta och göra vad de kan för att barnet ska ha det så bra som möjligt.

Grundtanken i barnkonventionen är att alla barn har lika värde och samma rätt till alla rättigheter i barnkonventionen. Detta inkluderar jämställdhet mellan pojkar och flickor och ställer krav på att barn har rätt att växa upp under likvärdiga villkor. Omvänt gäller att inget barn får diskrimineras på någon grund.

Barnkonventionen är inte en manual för barnuppfostran. Men den ger ett synsätt på barn som är en vägledning för föräldrar. Den säger att ett barn är en individ med egna rättigheter, precis som en vuxen. Relationen mellan föräldrar och barn är ett samspel mellan två individer, var och en med rätt till respekt för sina känslor, behov och tankar. Däremot är barnkonventionen tydlig med vad man inte får göra. Man får inte skada barnet fysiskt, psykiskt eller sexuellt på något sätt. Fysiskt våld kan vara att slå, sparka, nypa, skaka eller på andra sätt skada barnet fysiskt. Psykiskt våld kan vara att hota, håna, förödmjuka eller att på andra sätt kränka barnet. Det kan också vara att till exempel låsa in barnet eller att barnet tvingas se när en närstående utsätts för våld. En sexuell handling mot ett barn är alltid ett övergrepp. Bristande omsorg kan också skada barnet och inkluderar att brista i omsorg när det gäller mat, kläder, sjukvård, utbildning, omtanke eller på annat sätt inte sköta om barnet eller lyssna till barnets specifika behov.

Alla barn har lika rätt till "bästa uppnåeliga hälsa" samt till sjukvård och rehabilitering. Barn med funktionsnedsättning har rätt till särskild omvårdnad och tillgång till hälso- och sjukvård och habilitering. Föräldrar ska utifrån barnets bästa skapa goda förutsättningar för barnets hälsa.

Föräldrarna ska utgå från barnets bästa och anpassa sig till barnets ständiga utveckling av sina förmågor. Det innebär att föräldrar har huvudansvaret för att barnet får en bra och trygg uppväxt och att man inte ställer krav eller har förväntningar på barnet som är orimliga i förhållande till barnets mognad och utveckling. Barnet har rätt att utvecklas till sin fulla förmåga, utifrån sina egna förutsättningar och i sin egen takt. Det innebär att föräldrar behöver se barnet i nuet och stödja det i utvecklandet av all den inneboende potential som kanske än så länge bara skymtar fram, men som med omsorg, kärlek och tålmodighet kan blomma ut. Det handlar om allt från egenskaper som kärleksfull, nyfiken, tålmodig till färdigheter som att gå, hoppa, prata, läsa, leka med andra barn m.m.

Barnets rätt att säga sin mening och bli lyssnade på är en av barnkonventionens grundprinciper. När föräldrar ska ta beslut som berör ett barn ska de lyssna på barnet för att ta reda på vad det tycker och vill. Föräldrar har ett ansvar att väga det barnet har sagt i förhållande till barnets ålder och mognad. Alla barn oavsett ålder kan uttrycka sin mening om vi frågar efter information på rätt sätt och anpassat till det enskilda barnet. Det handlar inte om att automatiskt göra som barnet vill bara för att det har uttryckt sin åsikt. Barnens åsikter ska istället om möjligt vara vägledande för beslut som berör barnet, utifrån principen om barnets bästa. Föräldrar har ett ansvar att vägleda och skydda barnet, och att anpassa graden av stöd och vägledning efter barnets ålder och mognad.

Föräldrarollen

Båda föräldrarna har ett ansvar för barnets utveckling utifrån barnets bästa (artikel 5, 18)

Barnkonventionen är familjeorienterad och grundtesen är att barn i de allra flesta situationer har det bäst hos sina föräldrar.

De två artiklar som direkt handlar om föräldrarollen är artikel 5 och 18:

ARTIKEL 5:

Myndigheter ska respektera det ansvar, de rättigheter och de skyldigheter som föräldrar har (gäller även medlemmar av den utvidgade familjen, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet).

Föräldrar ska ge lämplig ledning och råd till barnet för att det ska få sina rättigheter uppfyllda. Sådan ledning och råd ska anpassas till barnets ständiga utveckling av sina förmågor.

ARTIKEL 18:

Båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. Föräldrar, eller vårdnadshavare, har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Barnets bästa ska för dem komma i främsta rummet.

Staten ska ge lämpligt stöd åt föräldrar och vårdnadshavare när de fullgör sitt ansvar för barnets uppfostran och ska se till att det finns ett fungerande stöd för vård av barn. Det ska även finnas barnomsorg som möjliggör att föräldrarna kan förvarvsarbeta.

Barnkonventionen tar inte ställning om en familjesammansättning som är bättre än någon annan. Begreppet familj har istället en flexibel definition som tolkas som "en rad olika arrangemang som kan ge små barn omvårdnad, omtanke och utveckling, bl.a. kärnfamiljen, den utvidgade familjen och andra traditionella och moderna arrangemang som baseras på gemenskap, under förutsättning att de stämmer överens med barnets bästa och dess rättigheter i övrigt" (FN:s Kommitté för barnets rättigheter).

Barnkonventionen säger att båda föräldrarna är huvudansvariga för sitt barn och sitt barns utveckling och uppfostran. Man utgår från att om två människor har satt ett barn till världen har de ett gemensamt ansvar för barnet fram tills det att hon eller han fyller 18 år.

Föräldrarnas förhållande till varandra (om de är gifta, sambos, särbo, aldrig har haft en relation m.m.) är inte det väsentliga utan fokus ligger på deras gemensamma ansvar för barnet. Föräldrarnas ansvar är inte bara ekonomiskt (t.ex. genom underhåll) utan det handlar också om att vara en aktiv del av sitt barns uppväxt och vara medansvarig för barnets uppfostran och utveckling.

Föräldrarna ska utgå från barnets bästa och anpassa sig till barnets ständiga utveckling av sina förmågor. Det innebär att föräldrar har huvudansvaret för att barnet får en bra och trygg uppväxt och att man inte ställer krav eller har förväntningar på barnet som är orimliga i förhållande till barnets mognad och utveckling.

A 1

A 1

- ❖ Vad är en familj?
- ❖ Vad är det viktiga med en familj?
- ❖ Hur kan familjen vara viktig på olika sätt för barn och vuxna?

Vad är en familj?

Familjer kan se ut på många olika sätt. Det finns inget i barnkonventionen som säger att en viss familjesammansättning är bättre än en annan.

I vissa familjer finns det av olika skäl bara en förälder, i andra familjer kan en av föräldrarna ha fått ensam vårdnad om barnet. Det finns även vårdnadshavare som inte är förälder till barnet utan kan vara en släkting eller vara utsedd av t.ex. socialtjänsten när barnets föräldrar inte kan fullgöra sitt föräldraansvar. I en del familjer räknas även andra släktingar än föräldrar och barn in i begreppet familj. Dessutom finns det familjer med samkönade föräldrar, barn som adopterats eller med barn som är fosterplacerade. Variationerna är oändliga. Det är viktigt att alla känner sig respekterade, oavsett hur deras familjesituation ser ut.

Vad är det viktiga med en familj?

Denna fråga är tänkt att stimulera en diskussion där deltagarna funderar kring vilka värderingar de har om familjen, på vilket sätt familjen är viktig för dem. Det kan möjligtvis handla om sammanhang, stöd, trygghet, tradition, släktskap, intimitet, förtroende, ekonomisk försörjning, gemensamt uppfostringsansvar, delat ansvar för barnen, fortlevnad av slakten, med mera.

Hur kan familjen vara viktig på olika sätt för barn och vuxna?

Ett vuxenperspektiv eller ett barnperspektiv på familjen skiljer sig åt. För barnet handlar familjen initialt om ren överlevnad och trygghet. Omsorg, kärlek, respekt och omvårdnad är andra delar som kan tänkas vara viktiga. För vuxna kan argumenten vara snarlika de som lyftes i förra frågan.

A 2

A 2

- ❖ Vad händer om man som föräldrar har olika syn på barnets uppfostran?
- ❖ Vad innebär det att dela ansvaret för barnet?

Vad händer om man som föräldrar har olika syn på barnets uppfostran?

För ett par som inte tidigare har haft gemensamma barn kan man upptäcka att man ser olika på barnets uppfostran. Detta kan märkas redan tidigt när det t.ex. gäller sov- och matrutiner. Ju äldre barnet blir desto tydligare märker föräldrarna om deras syn på uppfostran skiljer sig åt när det handlar om t.ex. gränssättning och trots.

Denna fråga är tänkt att stimulera diskussion kring fördelar/nackdelar av att ha samma eller olika syn på uppfostran.

Vad innebär det att dela ansvaret för barnet?

Föräldrar ansvarar tillsammans för att barnet får vad det har rätt till och behöver. Att dela ansvaret för barnet innebär att båda föräldrarna finns med i vardagsrutinerna kring små och stora frågor, allt ifrån sov- och matrutiner till vilken förskola barnet ska gå på.

Om föräldrarna inte har gemensam vårdnad eller har delad vårdnad men inte bor tillsammans ska de utgå från barnets bästa och inte föräldrarnas behov av rättvisa.

Oavsett hur föräldrarnas relation ser ut har barnet behov av en nära kontakt med båda föräldrarna som har ett gemensamt föräldraansvar för att stimulera barnets personliga och känslomässiga utveckling. Detta kräver tid och närhet från båda föräldrarna.

A 3

A 3

- ❖ Hur ska man som förälder se till sitt barns bästa när konflikter uppstår mellan föräldrar?
- ❖ Hur kan barnets utveckling komma att påverkas om föräldrarna har varaktiga konflikter?
- ❖ Hur kan barnets behov tillgodoses när föräldrar har pågående konflikter?

Hur ska man som förälder se till sitt barns bästa när konflikter uppstår mellan föräldrarna?

Barnets bästa är ofta, om inte alltid, att föräldrar kan komma överens och nå samförstånd i omvårdnad, uppfostran och livspusslet i stort och smått kring barnet. Om man är osams är det viktigt att inte låta det gå ut över barnen. Det är bra om man som föräldrar kan prata om det praktiska eller om hur barnen har det utan att anklaga varandra.

Föräldrar föregår med ett gott exempel om man löser konflikter på ett respektfullt sätt.

Hur kan barnets utveckling komma att påverkas om föräldrarna har varaktiga konflikter?

Denna fråga är tänkt att stimulera diskussion kring risken av att barnet påverkas av föräldrars konflikter. Detta kan påverka barnets utvecklingsprocess. Påverkan varierar med barnets ålder.

Hur kan barnets behov tillgodoses när föräldrar har pågående konflikter?

Även om man själv mår dåligt är det viktigt att ge barnen utrymme att tala om sina känslor, tankar och behov. Som förälder kan man behöva stöd och hjälp utifrån för att orka med att ta hand om både sina egna och barnets känslor om man befinner sig i en kris. Inte minst för barnens skull är det viktigt att de vuxna söker hjälp för att bättre kunna hantera situationen. Man kan prata med vänner och kanske också söka professionell hjälp till exempel hos Familjerådgivningen i kommunen (för frågor där föräldrarnas relation är i fokus), kommunens Familjerätt (för samarbetsamtal som stöd i föräldrarollen efter en separation) samt hos en MBHV-psykolog (för frågor där barnet är i fokus).

Barnet har rätt till omvårdnad av sina föräldrar, även vid skilsmässa (artikel 3, 5, 7, 9, 12 och 18)

ARTIKEL 3:

Vid alla åtgärder som rör barn ska barnets bästa komma i främsta rummet.

ARTIKEL 5:

Myndigheter ska respektera det ansvar, de rättigheter och de skyldigheter som föräldrar har (gäller även medlemmar av den utvidgade familjen, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet).

Föräldrar ska ge lämplig ledning och råd till barnet för att det ska få sina rättigheter uppfyllda. Sådan ledning och råd ska anpassas till barnets ständiga utveckling av sina förmågor.

ARTIKEL 7:

Barnet har, så långt det är möjligt, rätt att få vetskap om sina föräldrar och bli omvårdat av dem.

ARTIKEL 9:

Barn ska inte skiljas från sina föräldrar mot deras vilja, utom i de fall där det är nödvändigt för barnets bästa.

ARTIKEL 12:

Barn ska ha rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som berör henne eller honom. Vuxna ska ta hänsyn till barnets åsikter utifrån barnets ålder och mognad.

ARTIKEL 18:

Båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. Föräldrar, eller vårdnadshavare, har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Barnets bästa ska för dem komma i främsta rummet.

Staten ska ge lämpligt stöd åt föräldrar och vårdnadshavare när de fullgör sitt ansvar för barnets uppfostran och ska se till att det finns ett fungerande stöd för vård av barn. Det ska även finnas barnomsorg som möjliggör att föräldrarna kan förvarvsarbeta

Barnkonventionen säger att båda föräldrarna gemensamt har ansvaret för barnets uppfostran och utveckling och att barnets bästa ska komma i främsta rummet för dem. Det innebär att även om föräldrar skiljs åt har de fortfarande sitt föräldraskap gemensamt. De har ansvar för att samarbeta och göra vad de kan för att barnet ska ha det så bra som möjligt.

Barnet har rätt till båda sina föräldrar. Ett barn som är skilt från en av sina föräldrar (eller båda) har rätt till regelbunden kontakt och att upprätthålla ett personligt förhållande. Det gäller förstås under förutsättning att det inte är till skada för barnet, i sådana fall ska barnets bästa väga tyngre.

Många föräldrar oroar sig för att barnet ska ta skada om de separerar. Under de senaste 50 åren har det blivit vanligare att föräldrar separerar. Att bo med båda sina biologiska föräldrar eller adoptivföräldrar är fortfarande det klart vanligaste. Men drygt 25 procent av alla barn under 18 år i Sverige har skilda eller separerade föräldrar.

A 4

A 4

- ❖ Hur tar man gemensamt ansvar som föräldrar om man inte bor ihop?
- ❖ Hur kan föräldrar utgå från barnets bästa istället för att se till sina egna behov vid en separation?

Hur tar man gemensamt ansvar som föräldrar om man inte bor ihop?

Det är bra om man som föräldrar kan prata om det praktiska kring barnet och om hur barnet har det.

Om man är osams är det viktigt att inte låta det gå ut över barnet, exempelvis genom att försvåra den andra förälderns kontakt med barnet eller genom att inte träffa barnet de tider som man har kommit överens om.

Hur kan föräldrar utgå från barnets bästa istället för att se till sina egna behov vid en separation?

Det är viktigt att komma ihåg att det inte är barnen som har valt att skiljas. De har rätt att fortsätta tycka om och utveckla en god relation till båda sina föräldrar. Det måste man ansvara för som förälder, även om man är i konflikt med sin tidigare partner. Barn och föräldrar behöver tid och ro för att hitta former för det nya livet. Att man som föräldrar klarar av att samarbeta för barnets bästa, om exempelvis boendet, är av stor betydelse för barnets fortsatta liv och utveckling. Det är klokt att undvika att låta en förälder framstå som orsak till skilsmässan och den andre som offer. Även om det i vissa fall kan vara eller kännas så, hjälper det inte barnet att höra det.

Barnets behov ska styra när man bestämmer hur vårdnad, boende eller umgänge ska se ut. Om rätten ska besluta i någon av de här frågorna gör de sociala myndigheterna först en utredning. Syftet är just att få fram vad som är bäst för barnet. Socialnämnden ska också se till barnets bästa när den godkänner avtal mellan föräldrar. Oftast försöker man hitta en lösning som innebär att barnets situation förändras så lite som möjligt.

A 5

A 5

- ❖ Hur lyssnar man på barnet för att förstå barnets behov vid en separation?
- ❖ Bör ett barn alltid ha kontakt med båda sina föräldrar?

Hur lyssnar man på barnet för att förstå barnets behov vid en separation?

Det räcker ofta inte med ett samtal med barnen om skilsmässan. Det är bra att vara lyhörd och låta barnet bestämma hur ofta och hur länge han eller hon vill prata. Små barn förstår ofta mer än man tror, medan större barn ibland inte orkar höra eller ta så mycket ansvar som man kan tro. Det är bra att vara lyhörd för vad barnet har för frågor och funderingar. Då kan man få en vägledning i vad och hur mycket man ska berätta. Man kan också försöka sätta sig in i barnets situation och utgå ifrån den när man resonerar.

Bör ett barn alltid ha kontakt med båda sina föräldrar?

Ett barn som är skilt från en av sina föräldrar (eller båda) har rätt till regelbunden kontakt och att upprätthålla ett personligt förhållande under förutsättning att det inte är till skada för barnet.

Vad är gruppens tankar kring barnets kontakt med en förälder som har psykisk ohälsa, sitter i fängelse, har missbruksproblem, har begått övergrepp mot någon i familjen eller som av olika anledningar inte själva vill vara delaktiga i sitt barns liv?

A 6

A 6

- ❖ Vad innebär barnets rätt att få veta vem båda ens föräldrar är?
- ❖ Vad innebär barnets rätt att bli omvårdad och uppfostrad av båda sina föräldrar?

Vad innebär barnets rätt att få veta vem båda ens föräldrar är?

En del barn adopteras eller växer upp i fosterfamiljer och har rätt att få veta vem de biologiska föräldrarna är. Det finns även situationer där mamman har blivit gravid med hjälp av en spermiedonator och inte själv har information om den biologiska pappan, eller som av olika skäl inte kan uppge vem fadern är.

Barnet har en rätt att så långt det är möjligt få veta vem som är barnets biologiska föräldrar. Det innebär t.ex. adoptionsdokumentation där sådan är tillgänglig. I Sverige kan ett barn som tillkommit genom artificiell insemination vid 16 års ålder ansöka hos Socialstyrelsen för att få reda på vem donatorn är. Det är endast barnet själv som kan inhämta informationen och donatorn har inget juridiskt ansvar för barnet. Om det handlar om en dansk donator kan mamman välja mellan om donatorn ska vara "känd", vilket möjliggör att barnet får reda på den biologiska fadern i en viss ålder, eller vara "okänd", vilket innebär att barnet aldrig kan identifiera den biologiska fadern.

Vad innebär barnets rätt att bli omvårdad och uppfostrad av båda sina föräldrar?

Anknytningen och den trygghet som byggs upp när barnet är litet är betydelsefull för hur barnets framtida relationer kommer att upplevas och utvecklas. En trygg anknytning i barndomen underlättar för barnet att i framtiden kunna lita på och känna sig trygg med andra människor.

För föräldern gäller det att få barnet att känna tilltro till att det finns trygghet i världen, genom att ta det till sig, att vara intresserad och svara när barnet uttrycker sina behov.

Barnet har rätt till en livslång nära relation till sina föräldrar. Ett sätt kan t.ex. vara att dela på föräldraledigheten som en investering i att lägga grunden för en nära relation med båda föräldrarna.

Att sätta gränser och uppfostra

Barnet har rätt till en uppfostran och gränssättning som respekterar barnets rättigheter (artikel 18)

ARTIKEL 18:

Båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. Föräldrar, eller vårdnadshavare, har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Barnets bästa ska för dem komma i främsta rummet.

Staten ska ge lämpligt stöd åt föräldrar och vårdnadshavare när de fullgör sitt ansvar för barnets uppfostran och ska se till att det finns ett fungerande stöd för vård av barn. Det ska även finnas barnomsorg som möjliggör att föräldrarna kan förvarvsarbeta. (Artikel 18)

Barnkonventionen lyfter fram att båda föräldrarna är huvudansvariga för sitt barns utveckling och uppfostran. Om två människor har satt ett barn till världen så har de ett gemensamt ansvar för barnet fram tills det att hon eller han fyller 18 år.

Föräldrarnas förhållande till varandra (om de är gifta, sambos, särbo, aldrig har haft en relation m.m.) är inte det väsentliga utan fokus ligger på deras gemensamma ansvar för barnet. Föräldrarnas ansvar är inte bara ekonomiskt (t.ex. genom underhåll) utan handlar också om att vara en aktiv del av sitt barns uppväxt och vara medansvarig för barnets uppfostran och utveckling.

Barnkonventionen är inte en manual för barnuppfostran. Men den ger ett synsätt på barn som är en vägledning för föräldrar. Den säger att ett barn är en individ med egna rättigheter, precis som en vuxen. Av det följer att relationen mellan föräldrar och barn är ett samspel mellan två individer, var och en med rätt till respekt för sina känslor, behov och tankar. Det är detta som är varje förälders eviga dilemma. Att bestämma åt barnet, eller att låta barnet bestämma själv. Att ständigt jämkna och bedöma. Att ta hänsyn inte bara till barnet utan till alla i familjen och runt omkring.

Däremot är barnkonventionen tydlig med vad man inte får göra. Man får inte använda våld. Inte fysiskt våld i någon form, och inte psykiskt våld heller. Psykiskt våld kan vara "bestraffningar som förringar, förödmjukar, svärta ned, skuldbelägger, hotar, skrämmer eller förlöjligar barnet". Det är att kränka barnet. Det är inte tillåtet vare sig utifrån barnkonventionen eller svensk lagstiftning.

B 1

B 1

- ❖ Varför behövs gränser?
- ❖ Vem är gränser till för?
- ❖ Vad är bra gränssättning?

Varför behövs gränser?

Grunden för gränser för det lilla barnet är att skydda barnet. T.ex. att vara varsam i trafiken eller akta varm spis. Det lite större barnet behöver veta vad vuxna förväntar sig av dem, och genom att man sätter gränser skapar man en trygghet för barnen då de vet vad de har att förhålla sig till.

Vem är gränser till för?

Är gränser till för föräldrar eller för barnet eller för både och? Är de nödvändiga för att få familjelivet att fungera i vardagen, för att skydda barnen, för att underlätta för föräldrar?

Vad är bra gränssättning?

Det finns inget enkelt svar på vad som är en bra gränssättning. Vi måste utgå från det enskilda barnet och förstå det utifrån dess mognad, utveckling och kapacitet just nu.

Som förälder måste man ha tålamod och en kontinuerlig uppsikt över sitt barn samt förklara, upprepa och vara konsekvent.

Det lilla barnet kan man t.ex. gränssätta genom att lyfta bort det från fara. När barnet blir äldre är det viktigare att förklara och motivera varför en gräns är viktig att hålla.

Det är viktigt att föräldrarna tillsammans har tänkt igenom och diskuterat familjens gränser.

B 2

B 2

- ❖ När ska man göra som barnet vill?
- ❖ När ska vuxna bestämma för barnet?

När ska man göra som barnet vill?

Med stigande ålder ökar barnets lust att göra saker på sitt eget sätt. I stora drag handlar det om att följa barnets förmåga att fatta egna beslut på rätt nivå i kombination med den vuxnes ansvar. Saker som är lämpliga att låta små barn bestämma själva är, t.ex. vilken frukt barnet vill ha, vilka tröja barnet skall ha på sig, vilken saga barnet vill höra m.m.

Här handlar det om att låta föräldrarna diskutera hur de ser på barnets egen vilja. Frågan riktar sig till barn som är äldre än 1 år.

När ska vuxna bestämma för barnet?

När det gäller gränssättning kontra självbestämmande för barn, så finns det inte någon färdig manual som talar om exakt vad de vuxna ska bestämma och vad som kan lämnas åt barnen att fatta beslut om. Som förälder har man dock en skyldighet att skydda sitt barn från faror. Små barn saknar förmåga att riskbedöma och förutse långsiktiga konsekvenser av sina handlingar. Som förälder behöver man bedöma barnets mognad och utifrån detta bestämma om vad som är barnbeslut och vuxenbeslut.

B 3

B 3

- ❖ Hur får man barn att förstå vilka gränser som gäller?
- ❖ Vad kan man göra om barnet medvetet testar gränserna?

Hur får man barn att förstå vilka gränser som gäller?

Som förälder kan du visa och förklara varför gränsen är viktig. Gränser behöver ofta upprepas till små barn. Genom ditt eget beteende kan du visa barnet vad som är rätt och fel och på så sätt vara en bra förebild för ditt barn. Barn gör som vuxna gör, inte som de säger.

Det är lika viktigt att berömma och uppmärksamma önskvärt beteende som att vara tydlig och konsekvent i det oönskade beteendet.

Vad kan man göra om barnet medvetet testar gränserna?

Det är naturligt att barn medvetet testar gränser för att få bekräftelse på vilka gränser som gäller. Barnet vill också veta att gränserna gäller över tid och kan testa gränser flera gånger. Var vänlig men bestämd och förklara för barnet varför det inte kan göra det som det har lust till.

B 4

B 4

- ❖ Diskutera "time-out" för barn som uppfostringsmetod
- ❖ Diskutera "ignorering" av barn som uppfostringsmetod

Diskutera "time-out" för barn som uppfostringsmetod

Time-out kan betyda att den vuxne tar hand om ett oroligt barn och går undan med barnet till en lugnare plats. Barnet lämnas då inte ensamt. Detta ger barnet en möjlighet att hantera sina känslor tillsammans med sin förälder.

Time-out kan också betyda att barnet placeras ensamt i en särskild del av rummet ("skamvrån") eller i ett helt annat rum. Detta är ett oacceptabelt sätt att behandla barn. Barnet som blir lämnat ensam riskerar att uppleva sina känslor som svåra och skrämmande att hantera. Genom att isolera barnet finns det en risk att barnet uppfattar att det inte duger som det är, det blir barnet som person och inte dess beteende som kritiserats.

Diskutera "ignorering" av barn som uppfostringsmetod

Som förälder behöver man svara på barnets verbala och icke-verbala signaler. Om föräldern inte vänder sig till barnet när det söker uppmärksamhet kan barnet "lämnas ensamt" med sina känslor/funderingar och behov. Risken finns att barnets uttryck förstärks ytterligare eller att situationen skapar oro och stress hos barnet.

Barnet ska respekteras utifrån hans/hennes inneboende värdighet som människa (artikel 2)

ARTIKEL 2:

Alla barn är lika mycket värda, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, funktionsnedsättning, börd eller ställning m.m.

Barnet ska skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, funktionsnedsättning, börd eller ställning m.m.

Grundtanken i barnkonventionen är att alla barn har lika värde och samma rätt till alla rättigheter i barnkonventionen. Detta inkluderar jämställdhet mellan pojkar och flickor och ställer krav på att barn har rätt att växa upp under likvärdiga villkor. Omvänt gäller att inget barn får diskrimineras på någon grund.

Barnkonventionen ger en rad exempel på vad som kan vara diskrimineringsgrunder och dessa innefattar barnets, föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, sexuella läggning eller sexuella identitet, funktionsnedsättning, börd eller ställning. Detta ska ses som en illustration och inte som en komplett lista, man får vara observant för alla former av diskriminering som kan drabba barn.

Icke-diskrimineringsprincipen utesluter inte positiv särbehandling. Det är snarare vanligt att man måste göra kompletterande åtgärder för att minska eller eliminera orsaker som bidrar till att cementera diskriminering. FN:s Kommitté för barnets rättigheter har pekat på behovet av att särskilt uppmärksamma missgynnade och utsatta grupper, speciellt när det gäller att omsätta rättigheterna i praktik utifrån respekten från barnets "ständiga utveckling av sina förmågor" genom att ge prioritet, särskild omtanke eller positiv särbehandling till barn i särskilt svåra situationer.

B 5

B 5

- ❖ Kan man försvara olika gränser för flickor och pojkar? I så fall på vilket sätt?
- ❖ Finns det skillnader i hur vi bemöter pojkar och flickor? I så fall på vilket sätt?

Kan man försvara olika syn på uppfostran för flickor och pojkar?

I så fall på vilket sätt?

Det finns forskning som visar att pojkar och flickor väljer olika leksaker och har olika beteenden i många sammanhang. Men, i vilken grad detta påverkas av föräldrarnas förväntningar råder det olika uppfattningar om. Vissa föräldrar har en medveten önskan om att uppfostra sina barn till "rätt" könsroll, medan andra har som ideal att uppfostran ska vara könsneutral.

Finns det skillnader i hur vi bemöter pojkar och flickor? I så fall på vilket sätt?

Alla barn är individuella. Pojkar och flickor är överlag lika och delar samma grundläggande behov av närhet, känslomässig värme, intellektuell stimulans och trygghet.

Många föräldrar vill nog ge sina barn samma villkor i livet oavsett om de är flickor eller pojkar. Men om de själva har fått lära sig från att de är små att det ska vara skillnad mellan tjejer och killar, kan det bli så utan att de tänker på det. Forskning visar att föräldrar lägger ned mycket tid, omedvetet eller medvetet, på att skola in sina barn i vad som förväntas av flickor respektive pojkar.

Det är oftare föräldern snarare än det lilla barnet som har åsikter om vad som är lämpligt eller inte för pojkar och flickor. Pojkar är utsatta för ett hårdare socialt tryck att vara "som pojkar ska vara", och det är mindre accepterat för en pojke att bete sig "flickigt" än tvärtom.

B 6

B 6

- ❖ Finns det kulturella skillnader i hur vi bemöter pojkar och flickor? I så fall på vilket sätt?
- ❖ Hur kan vi som föräldrar stötta pojkar och flickor på lika villkor?

Finns det kulturella skillnader i hur vi bemöter pojkar och flickor? På vilket sätt?

När vi uppfostrar barn använder vi olika sätt att påverka dem i rätt riktning; vi pratar med dem, förklarar saker, uppmuntrar och förstärker barnets beteenden. Olika kulturer förstärker beteenden som stämmer med de regler, normer och värderingar föräldrarna och andra vuxna vill överföra till barn. Varje familj har sin egen kultur.

Svensk barnuppfostran är inte alltid tydlig när det gäller barnets kön. En flicka kan kläs som en pojke, i långbyxor och T-shirt och pojken kan gå omkring i sin systers ärvda röda träningsställ. Flickor kan leka med bilar och pojkar med dockor. I ett internationellt perspektiv är detta mycket ovanligt. De flesta kulturer är fortfarande mycket könsmedvetna när de uppfostrar sina barn.

I en del kulturer förekommer det väldigt lite fostran innan barnet är 3-4 år. Barnet, oavsett kön, är med kvinnorna i familjen. De är älskade och omhuldade och vandrar ofta från famn till famn, men "fostras" sällan. Den egentliga fostran börjar först när barnet kommer i 4-5-års åldern. Kvinnorna har då ansvar för flickornas fostran, medan pojkarna fostras av männen. Fostran delas av fler än enbart föräldrarna, det kan vara äldre syskon och andra släktingar, men även vänner och bekanta.

Pojkarna ska lära sig att bli män och i det ingår att försörja och försvara sin familj. Det innebär att pojkarna tidigt skall lära sig att ta ansvar, "ta för sig" och försvara sig. Flickans traditionella uppgift i många kulturer är att sköta ett hem och barn. Hon lär sig ta hand om sina småsyskon, laga mat, diska, tvätta och städa. Gränserna mellan pojkars och flickors världar kan vara mycket tydliga. Om en flicka går in på pojkarnas domäner, eller tvärtom, markeras detta snabbt av föräldrar eller syskon.

Hur kan vi som föräldrar stötta pojkar och flickor på lika villkor?

Som förälder kan man hjälpa barnet att välja aktiviteter och leksaker utifrån sitt intresse och inte utifrån färdiga mallar som att pojkar ska ha bilar och flickor dockor. Man kan betona att könet inte bestämmer vem som gillar och kan vad. Barnet kan ges möjlighet att leka med både pojkar och flickor. Som förälder kan man ställa sig frågan "hur är just mitt barn? Vilken unik och fantastisk blandning av intressen och förmågor har hon/han?".

Utveckling av barnets fulla potential

Barnet har rätt till utveckling av sin fulla potential utifrån sina egna förutsättningar (artikel 6)

ARTIKEL 6:

Varje barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling. Barn har rätt att utvecklas till sin fulla potential, utifrån sina egna förutsättningar och i sin egen takt.

Barnet har en grundläggande rättighet till liv, liksom rätt till överlevnad och utveckling i största möjliga utsträckning.

Begreppet ”utveckling” handlar inte enbart om att förbereda barnet för att utvecklas till att bli vuxen. Det handlar om att erbjuda barnet bästa möjliga förutsättningar för barndomen, eftersom barnets liv levs i nuet.

Vuxna måste skapa en miljö som möjliggör överlevnad och maximal utveckling av barnet till dess fulla förmåga. Det handlar om barnets hela utveckling och inkluderar fysisk, mental, spirituell, moralisk, psykologisk och social utveckling. Barnets utveckling ska ske på ett sätt som respekterar barnets mänskliga värdighet och förbereder barnet för ett ansvarsfullt liv i samhället.

Barnet har rätt att utvecklas till sin fulla förmåga, utifrån sina egna förutsättningar och i sin egen takt. Det ställer krav på att vi vuxna ser det enskilda barnet i nuet och dessutom stöder det i utvecklandet av all den inneboende potential som kanske än så länge bara skymtar fram, men som med omsorg, kärlek och tålmodighet kan blomma ut. Det handlar om allt från egenskaper som kärleksfull, nyfiken, tålmodig till färdigheter som att gå, hoppa, prata, läsa, leka med andra barn m.m.

Många av artiklarna i barnkonventionen handlar om att säkerställa den bästa möjliga utvecklingen för barnet. Det handlar bland annat om de artiklar som relaterar till hälsa (art. 24), skälig levnadsstandard (art. 27), utbildning (art. 28 och 29) samt lek, vila och fritid (art. 31). Lika viktiga för barnets utveckling och överlevnad är de artiklar som ser till att barnet skyddas från alla former av våld och övergrepp (art. 19, 32-39).

C 1

C 1

- ❖ Vad innebär det att mitt barn har rätt att utvecklas utifrån sin egen förmåga och i sin egen takt?
- ❖ Hur vet du vad som passar ditt barns utveckling?

Vad innebär det att mitt barn har rätt att utvecklas utifrån sin egen förmåga och i sin egen takt?

Barn har rätt att utvecklas utifrån sin egen potential och i sin egen takt. Man talar om fem grundläggande behov:

- 1) Kroppsliga behov
- 2) Behov av trygghet
- 3) Behov av kärlek och gemenskap
- 4) Behov av uppskattning
- 5) Behov av självförverkligande

Alla barn har dessa behov. Att förstå det enskilda barnets rätt att utvecklas till sin fulla potential kan bland annat innebära att man utifrån barnets behov är lyhörd för om det i något område behöver mer stöd i form av närhet, uppmuntran, vård, hjälpmedel eller aktiv pedagogik för att utvecklas.

Hur vet du vad som passar ditt barns utveckling?

Varje barns utveckling är unikt. Som förälder handlar det om att utforska, upptäcka och förstå vad som händer i ditt barns utveckling. Var nyfiken på vad ditt barn vill och vad det är intresserat av just nu.

C 2

C 2

- ❖ Vad innebär bra stimulans för ditt barn?
- ❖ Hur mycket är lagom mycket stimulans?
- ❖ Hur märker du det på ditt barn om det har fått för mycket eller för lite stimulans?

Vad innebär bra stimulans för ditt barn?

Lek är en självklar och viktig del i barns liv och utveckling. Med hjälp av lek utvecklar barnet sin fantasi, kreativitet och förmåga att samspela med andra. Leken kan också vara ett sätt att bearbeta händelser och göra verkligheten mer begriplig.

Det kan t.ex. handla om att barn lär sig språk genom att iaktta, lyssna, härma, pröva nya ord eller hitta på egna. Genom att föräldrarna leker och sjunger, berättar sagor och talar mycket och varierat påverkar man barnets utveckling positivt.

Hur mycket är lagom mycket stimulans?

Barn som får utlopp för sin nyfikenhet och energi i lagom doser blir också trötta och nöjda och har lättare att komma till ro. Om du är observant på när ditt barns intresse avtar och det inte längre vill, så behöver du inte oroas för att det blir för mycket. Alla barn signalerar inte lika tydligt när det blir för mycket för dem.

Hur märker du det på ditt barn om det har fått för mycket eller för lite stimulans?

För mycket stimulans kan leda till att barnets humör, sömn och matrutiner förändras. I det vardagliga livet där man som förälder möter sitt barns behov genom att prata, sjunga och leka, varvat med vila, är risken för över- eller understimulering väldigt liten.

Barnet har rätt att säga sin mening och bli lyssnad på (artikel 12)

ARTIKEL 12:

Barn ska ha rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som berör henne eller honom. Vuxna ska ta hänsyn till barnets åsikter utifrån barnets ålder och mognad.

Barnets rätt att säga sin mening och bli lyssnade på är en av barnkonventionens grundprinciper. Varje gång vuxna ska ta beslut som berör ett barn ska de lyssna på barnet för att ta reda på vad det tycker och vill. Alla barn oavsett ålder kan uttrycka sin mening om vi frågar efter information på rätt sätt och anpassat till det enskilda barnet.

När barnet berättar vad det tycker om något vi har frågat om har vi vuxna ett ansvar att förvalta barnets förtroende så att vi respekterar och tar barnets åsikter på allvar. Det handlar inte om att automatiskt göra som barnet vill bara för att det har uttryckt sin åsikt. Det är snarare att vi måste förklara hur vi har uppfattat barnets åsikt och hur vi tänker gå vidare utifrån barnets information.

Vuxna har ett ansvar att väga det barnet har sagt i förhållande till barnets ålder och mognad. Å ena sidan ska vi inte ställa för höga krav på att barnet ska kunna ta komplicerade ställningstagande innan de är mogna för det. Å andra sidan ska vi inte underskatta barnets förmåga att uttrycka sina tankar om vardagssituationer som berör dem.

Barnens åsikter ska om möjligt vara vägledande för våra beslut som berör barnet, utifrån principen om barnets bästa. Föräldrar har ett ansvar att vägleda och skydda barnet, och att anpassa graden av stöd och vägledning efter barnets ålder och mognad.

C 3

- ❖ Vad innebär det att du som vuxen ska lyssna på barnet?
- ❖ Hur kan man sätta gränser och samtidigt visa respekt för barnets åsikter?

Vad innebär det att jag som vuxen ska lyssna på barnet?

Som förälder kan man stödja sitt barns självkänsla. Stödet handlar inte om några stora, krävande insatser vid något speciellt tillfälle, utan det är snarare tvärtom: Om man i vardagen är närvarande, bekräftande och lyssnande när man är tillsammans med barnet, ger man sitt barn en bra grund att bygga vidare på.

Föräldrar behöver bekräfta alla barnets olika känslor. Detta lär barnet att alla känslor är tillåtna och accepterade. Om du bekräftar barnets känslor redan som liten kommer barnet bättre kunna hantera sina känslor på egen hand när det blir äldre.

Även om spädbarn inte har ett verbalt språk signalerar de genom ljud och kroppsspråket. Som förälder måste man vara observant och svara på barnets signaler.

Hur kan man sätta gränser och samtidig visa respekt för barnets åsikter?

Att lyssna på barn innebär inte att barnet tar över beslutsmakten från den vuxne. Det är snarare att när vi vuxna ska fatta beslut som rör ett barn eller som påverkar ett barns liv ska barnet ha rätt att först få säga vad han eller hon tycker. Detta är inte det samma som att barnet ska få göra som det vill. Barnets ålder och mognad spelar också in i hur mycket jag som vuxen kan låta barnets åsikter påverka beslutet.

Att lyssna på barn i samband med gränssättning innebär att göra barnen delaktiga, förklara varför man behöver vissa regler (för att barnet inte ska skada sig, komma bort, bli ledset, få ont, känna sig tryggt eller för att föräldern ska känna sig lugn, trygg m.m.). Lyssna på barnets kommentarer kring reglerna eller gränserna? Finns det en möjlighet att tillmötesgå barnet i gränssättningen så att även du som förälder tycker att det känns bra? Om det barnet lyfter fram inte går att genomföra – förklara så att barnet förstår hur du ser på situationen och tolkar det barnet har sagt. Att känna sig lyssnad på och förstörd är inte det samma som att få rätt.

C 4

C 4

- ❖ Kan det finnas situationer där man går emot barnets åsikter och vuxna måste bestämma? Vilka?
- ❖ Hur pratar vi om barnet inför andra så att barnet känner sig respekterat?

Kan det finnas situationer där man går emot barnets åsikter och vuxna måste bestämma? Vilka?

Ett barn har alltid rätt att få komma till tals – så länge det inte strider mot barnets bästa. Vissa frågor är dock relevanta enbart för vuxna och ska inte betunga barnet. Det kan t.ex. röra sig om relationsproblem mellan föräldrarna eller saker som enbart handlar om den vuxnes situation.

Hur pratar vi om barnet inför andra så att barnet känner sig respekterat?

Som förälder ska man aldrig göra bort sitt barn. Varken när man är själva eller inför andra. Det är inte ovanligt att föräldrar pratar med andra vuxna om sitt barn som om barnet inte var närvarande och hörde allt. Precis som vi vuxna inte vill att andra personer ska få höra om situationer där vi har gjort bort oss eller om något vi upplever som pinsamt vill barnen att vi respekterar deras värdighet när vi pratar om dem inför andra.

Var observant på barnets kroppsspråk och vad det säger. Om barnet protesterar eller känner obehag inför det du berättar så försök att sätta in dig i barnets situation. Kanske är det bättre att avbryta berättandet och respektera ditt barns rätt till att bli respekterad och värdigt bemött. Det vi vuxna upplever som roliga, lustiga, tragikomiska och igenkännande situationer som utspelar sig i våra barns liv kan uppfattas på ett helt annat sätt av barnet själv.

Att berätta om barnet i en utsatt situation kan uppfattas som att du som förälder är illojal och taskig som skvallrar till en annan vuxen om något som barnet kanske skäms över eller tycker är pinsamt. Små barn har även svårt att förstå ironi och sarkasm.

C 5

C 5

- ❖ Varför är det viktigt att lyssna på sitt barn?
- ❖ Vad kan påverka föräldrars förmåga att lyssna på sitt barn?
- ❖ Hur märker du på ditt barn när det känner sig lyssnad på och förstådd?

Varför är det viktigt att lyssna på sitt barn?

Genom att lyssna på barnet kan den vuxne hjälpa barnet att förstå det som händer i tillvaron. En viktig del av självkänslan är att veta saker och ting om sig själv och sitt sammanhang. Att förstå så väl sig själv som sina nära och kära och det som händer i tillvaron.

Det lilla barnet behöver föräldrar som lyssnar till barnets behov av t.ex. närhet, hunger, sömn etc. och tillgodoser detta. Ett större barn kan prata om sina svårigheter. Att föräldern lyssnar på barnet och tar det på allvar visar barnet att det har rätt till sina känslor och tankar, vilket är en viktig del av barnets utveckling.

Vad kan påverka föräldrars förmåga att lyssna på sitt barn?

Faktorer som kan påverka föräldrars förmåga att lyssna på sitt barn kan handla om tidsbrist, sömnbrist, stress eller humör. Man kanske inte inser att barnet uppfattar det som viktigt att bli lyssnad på JUST NU, inte senare.

Det kan även handla om hur mycket sysslor, aktiviteter och måsten som konkurrerar med barnet om föräldrarnas uppmärksamhet. Även föräldrars användning av hörlurar och olika former av TV och sociala medier kan minska föräldrars tillgänglighet för barnet. Till detta kommer föräldrarnas egen förmåga att lyssna istället för att höra, att låta barnet tala till punkt, att inte själva ta över samtalet samt att vara lyhörd för det barnet vill kommunicera.

Hur märker du på ditt barn när det känner sig lyssnad på och förstådd?

Att lyssna är så mycket mer än att bara vara tyst när barnet pratar. Lyssnandet innebär att höra vad barnet säger men också att försöka förstå vad som menas med det som sägs, hur det sägs och kanske ibland även vad som inte sägs.

Barnet vet att vuxna lyssnar på det när man intresserar sig för vad det säger. Man kan hålla ögonkontakt med barnet, vara på samma nivå höjdmässigt som barnet. Som förälder kan man ge barnet tid att uttrycka sig, så att hon eller han hinner tänka efter. Man får inte ge sig förrän man upplever att man har förstått barnet. Man kan visa att man bryr sig om vad barnets säger, t.ex. genom att komma ihåg det vid ett annat tillfälle.

Barnet har rätt till lek och vila (artikel 31)

ARTIKEL 31:

Barnet har rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder. Barn har rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. Barnet ska ha lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet samt för rekreations- och fritidsverksamhet.

Rätt till vila inkluderar barnets grundläggande behov av fysisk och mental avslappning och sömn medan lek inkluderar barnens aktiviteter som inte kontrolleras av vuxna och som inte nödvändigtvis följer några regler. Vila är nästan lika viktigt för barnets utveckling som mat, bostad, sjukvård och utbildning. Ett övertrött barn har svårt att lära sig nya saker och är känslig för sjukdomar.

Lek är en viktig del av utvecklingen, om barnet saknar förmågan att leka så saknar den ofta viktiga personliga och sociala förmågor. Lek och fritidsaktiviteter kan skiljas åt genom att lek ofta är ostrukturerad och fri från vuxen inblandning (även om vuxna kan leda eller överse leken), medan rekreation i stor utsträckning definieras av vuxna och kan innehålla mycket strukturella delar, såsom sport, framträdande, konst, hantverk med mera. Varken lek eller fritidsaktiviteter ska vara obligatoriska utan något som barnet själv kan bestämma sig för att göra och de ska vara anpassade till barnets ålder.

Fritid är ett vidare begrepp som innebär att barnet har tid och fritid för att ägna sig åt de fritidsaktiviteter som barnet själv vill. Barns fritidsaktiviteter kan vara snarlika vuxnas: sport, spel, film, hantverk och så vidare.

Barnets kulturella rättigheter inkluderar både deras rätt att ha tillgång till kultur och konstnärliga aktiviteter, och deras rätt att själva utföra kulturella eller konstnärliga aktiviteter, både på egen hand och tillsammans med andra barn och vuxna. Barn har rätt att även ta del av kultur och konst som designats med barnet som målgrupp och för barnets eget nöje. Eftersom det är barnets intresse som ska vara styrande är barnets åsikter av största vikt.

C 6

C 6

- ❖ Varför är vila viktigt för barnet?
- ❖ Vad menas med "vila"?
Måste barnet sova för att vila?
- ❖ Hur skapar man lugn och ro runt barnet?

Varför är vila viktigt för barnet?

Barn behöver sömn och vila för att hjärnan och kroppen ska kunna växa, läka skador och återhämta sig. Dessutom växer och utvecklas barn snabbt, därför behöver de mycket sömn. Sömnen och vilan hjälper kroppen att hålla sig frisk och forskning tyder på att bra sömn hjälper till att reglera aptiten och därmed minskar risken för övervikt.

När barn eller ungdomar har sovit för lite får de sämre minne och koncentrationsförmåga och har svårare att lära sig nya saker. De kan också bli ledsna, irriterade och rastlösa.

Hur mycket ett barn behöver sova och vila beror på barnets ålder. Barn som är ett till tre år gamla behöver sova 12-13 timmar per dygn. Många övergår från två dagliga tupplurar till bara en när de kommer upp i tvåårsåldern.

Vad menas med "vila"? Måste barnet sova för att vila?

Ju äldre barnet är desto mindre viktigt är det att barnet måste sova för att vila. Det kan räcka med att koppla av med lite musik, höra på en saga eller ligga under en filt och titta på en film. Huvudsaken är att barnet varvar ner och ger kroppen ro att ligga still ett tag för att återhämta sig och samla ny energi för fortsatta äventyr under dagen.

Hur skapar man lugn och ro runt barnet?

För att ge barnet de bästa förutsättningarna till att vila och sova kan man bland annat se till att barnet inte är hungrigt, har en torr blöja, att det inte är för kallt eller för varmt i rummet där barnet sover och att rummet är ganska mörkt. Om barnet har fått en ny säng, nytt rum eller ska sova någon annanstans än hemma är det bra om barnet kan leka där en stund för att vänja sig med det nya.

Rutiner i nattning och insomning är en viktig ingrediens för att barnet skall få lugn och ro. Finns något annat som kan störa barnets förmåga att koppla av? T.ex. förälderns stressnivå.

C 7

- ❖ Varför är lek viktigt för barnet?
- ❖ När ska man som föräldrar leda leken och när ska man låta barnet leda?

Varför är lek viktigt för barnet?

Lek är en självklar och viktig del i barns liv och utveckling. Med hjälp av lek utvecklar barn sin fantasi, kreativitet och förmåga att samspela med andra. Leken kan också vara ett sätt att bearbeta händelser och göra verkligheten mer begriplig.

För att en aktivitet ska kunna kallas lek ska den vara frivillig, spontan, lustbetonad och inte målstyrd. Det är själva processen, inte målet med leken, som är viktig. Barn drivs av en inneboende lust att utforska sin omvärld och leken kan hjälpa till att göra verkligheten begriplig. Leken kan också vara ett sätt att bearbeta händelser och intryck. I leken utvecklar barn sin fantasi, kreativitet och kommunikationsförmåga. Genom leken lär barnet också känna sin kropp och utvecklar sina motoriska färdigheter.

När ska man som föräldrar leda leken och när ska man låta barnet leda?

Som vuxen kan man gärna delta i leken om barnet vill, men det är bra om man låter bli att styra. Det bästa du som vuxen kan göra är att följa barnets lek. Så länge ingen är ledsen eller gör sig illa är det bra att som vuxen låta bli att blanda sig i barnens lek och eventuella tvister. I leken kan barnen träna sig på att själva lösa konflikter.

Vuxna måste förstås alltid finnas i närheten när små barn leker, för att gripa in om någon blir ledsen, slår sig eller om barnen gör varandra illa. Ledsna barn behöver tröstas av en förälder eller annan vuxen. Det är också bra att vägleda och stärka barnet i hur man kan säga ifrån om någon behandlar en på ett sätt som man inte tycker om.

C 8

C 8

- ❖ Finns det risk att det blir för mycket aktiviteter för barnet?
- ❖ Kan vissa aktiviteter vara mest givande för föräldern? Är det i så fall något problem?

Finns det risk att det blir för mycket aktiviteter för barnet?

Aktiviteter kan innebära organiserade aktiviteter utanför hemmet t.ex. babysim, öppen förskola och sångstund men även vardagliga aktiviteter i hemmet. Olika barn klarar av olika mycket aktiviteter. Föräldrar behöver uppmärksamma om barnet ger intryck av att vara trött eller stressad. Har barnet tid för återhämtning? Har barnet börjat verka ledsen, ängslig, svårt att komma till ro? Det lilla barnet har egentligen inget behov av organiserade aktiviteter.

Kan vissa aktiviteter vara mest givande för föräldern?

Är det i så fall något problem med det?

Många föräldrar går med sina små barn på babysim, sång- och lekgrupper, babymassage m.m. Hur mycket går man dit för barnets skull och hur mycket är det för de vuxnas skull? Är det något problem med att vuxna tar med sig små barn till aktiviteter som egentligen svarar upp mot de vuxnas behov av samvaro och sammanhang, snarare än barnets behov av stimulering och utveckling?

Risk finns för överstimulering av barnet. Kanske måste tumregeln vara att aktiviteter ska utgå från att barnet har det bra, och om vi vuxna också mår bra av aktiviteterna är det en välkommen bonus. Det kan även vara positivt att göra saker tillsammans.

Barnet har rätt till hälsa, sjukvård och rehabilitering (art. 2, 23, 24 & 39)

ARTIKEL 24:

Barnet har rätt till bästa uppnåeliga hälsa och har rätt till sjukvård och rehabilitering.

ARTIKEL 39:

Ett barn som har utsatts för någon form av vanvård, utnyttjande eller övergrepp; tortyr eller någon annan form av grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning; eller väpnade konflikter har rätt till fysisk och psykisk rehabilitering samt social återanpassning. Detta ska ske i en miljö som är bra för barnets hälsa, självrespekt och värdighet.

ARTIKEL 2:

Alla barn är lika mycket värda, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, funktionsnedsättning, börd eller ställning m.m. Barnet ska skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning.

ARTIKEL 23:

Ett barn med fysisk eller psykisk funktionsnedsättning har rätt till ett fullvärdigt och värdigt liv som säkerställer värdighet, främjar självförtroendet och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället.

Barnet ska ha tillgång till och få undervisning och utbildning, hälso- och sjukvård, habilitering, förberedelser för arbetslivet och möjligheter till rekreation på ett sätt som bidrar till barnets största möjliga integrering i samhället och individuella utveckling.

Barnkonventionen har en helhetssyn på hälsa, och säger att barnet ska ha rätt till både fysisk och psykisk hälsa. Alla barn har lika rätt till "bästa uppnåeliga hälsa" samt till sjukvård och rehabilitering. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa förutsätter att barn vid behov får lämplig sjukvård och rehabilitering.

Rätten till bästa uppnåeliga hälsa utgår ifrån att barnet skyddas från alla former av våld och övergrepp som kan skada deras fysiska och psykiska hälsa. När man läser rätten till hälsa i relation till rätten att inte diskrimineras blir det tydligt att inget barn ska förnekas rätt till hälsa, hälso- och sjukvård eller rehabilitering på grund av barnets eller dess vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.

Barn med funktionsnedsättning ska ha rätt till särskild omvårdnad och tillgång till hälso- och sjukvård och habilitering. De har rätt till ett värdigt liv som främjar deras självförtroende och ger dem möjlighet att aktivt delta i samhället.

Barn som har utsatts för någon form av vanvård, utnyttjande, övergrepp, tortyr eller annan form av grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, eller som varit utsatta för väpnade konflikter, har rätt till fysisk och psykisk rehabilitering samt till social återanpassning.

Barn som har varit separerade från sin familj och/eller utsatta för väpnade konflikter måste få hjälp att bearbeta sina trauman och hjälp att återanpassa sig socialt och inom utbildningen. Det kräver att det finns utbildad personal som kan bistå barnen och som involverar barnen själv i sin återhämtning.

- ❖ Har föräldrar rätt att tacka nej till den vård barnet har blivit rekommenderad av hälso- och sjukvården, till exempel läkare, logoped, psykolog, sjukgymnast?
- ❖ Vad kan hända om inte föräldrarna är överens om den vård/behandling barnet ska få?

Har föräldrar rätt att tacka nej till den vård barnet har blivit rekommenderad av hälso- och sjukvården, till t.ex. läkare, logoped, psykolog, sjukgymnast?

Det beror på graden av barnets behov av vård/behandling. Föräldrar kan inte neka barnet livräddande behandling. Föräldrarna kan inte heller neka sitt barn medicinsk vård och behandling om det annars skulle uppstå en allvarlig risk för barnets hälsa eller utveckling.

Föräldrarna har ansvar för att se till att få sitt barns behov tillgodosett, vilket inkluderar att ta beslut om barnets hälso- och sjukvård. Om föräldrarna inte vill att barnet ska få vård/behandling kan Hälso- och sjukvården göra anmälan till socialtjänsten. Socialtjänsten kan då besluta om den ska överta ansvaret för barnet under vården.

Denna fråga är tänkt att stimulera diskussioner kring var gränsen går för att tacka nej till behandling t.ex. vaccinationer, psykologisk utvecklingsbedömning, språkbehandling av logoped. Vad kan vara giltiga skäl till att tacka nej?

Vad kan hända om inte föräldrarna är överens om den vård/behandling barnet ska få?

Enligt Hälso- och sjukvårdslagen ska båda vårdnadshavarna vara överens om den vård och behandling barnet ska få.

I de fall där barnet har stora behov av vård/behandling gäller följande: Om en av föräldrarna motsätter sig livräddande eller nödvändig vård/behandling av barnet kan Hälso- och sjukvården göra anmälan till socialtjänsten. Socialtjänsten kan då besluta om den ska ge den andra vårdnadshavaren hela vårdnadskapet, eller om socialtjänsten ska överta ansvaret för barnet under vården.

Våld och övergrepp mot barn

Barnet ska skyddas mot alla former av våld och kränkande behandling (artikel 19)

ARTIKEL 19:

Barnet ska skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavarens eller annan persons vård.

Det ska finnas åtgärder för att stödja, förebygga, identifiera, rapportera, remittera, undersöka, behandla, följa upp och, när så behövs, rutiner för rättsliga ingripanden.

Sedan 1979 är det förbjudet i Sverige för vuxna, även föräldrar, att aga och slå barn.

Barnmisshandel innebär att en vuxen person utsätter ett barn för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp eller inte ger barnet tillräckligt god omsorg. Ett barn far illa när dess hälsa skadas eller naturliga utveckling hindras.

- Fysisk misshandel kan vara att slå, sparka, nypa eller på andra sätt skada barnet fysiskt.
- Psykisk misshandel kan vara hot, hån, nedvärdering, utfrysning, orimliga bestraffningar eller att på andra sätt kränka barnet. Det kan också vara att till exempel låsa in barnet eller att barnet tvingas se när en närstående utsätts för våld.
- Sexuella övergrepp är alla sexuella handlingar som sker mot någons vilja. En sexuell handling med ett barn är alltid ett övergrepp. Det är olagligt även om barnet tar initiativ till handlingen.
- Att inte ge barnet tillräckligt god omsorg kan vara att inte ge barnet mat, kläder, sjukvård, utbildning, omtanke eller på annat sätt inte sköta om barnet eller lyssna till det enskilda barnets specifika behov.

Gränsdragningen för vad som är barnmisshandel kan vara svår. En vuxen får till exempel lyfta eller rycka undan ett barn för att förhindra att det gör sig illa eller skadar andra. Exakt var den juridiska gränsen går för om kränkningar, våld eller bristande omsorg är misshandel eller inte, avgörs ytterst av en domstol.

Föräldrar som misshandlar sitt barn mår ofta själva dåligt. Det kan vara en förklaring, men det är ingen ursäkt som skulle göra situationen acceptabel. Föräldrarna kan ha en pressad livssituation eller ha svåra känslomässiga problem. Det finns också föräldrar som anser att man ska få aga sina barn. En del föräldrar som själva blivit utsatta för misshandel kan också utsätta sina barn för liknande behandling som de själva varit med om.

Barnläkaren och författaren Lars H Gustafsson ställer i boken "Leva med barn" en fråga: "Varför skulle vi ha större rätt att slå eller kränka en mindre människa som inte kan försvara sig än en större som kan slå tillbaka? Varför skulle vi ha större rätt att slå vårt barn hemma än vår kamrat på jobbet när vi blir arga?"

Alla som arbetar med barn är skyldiga anmäla till socialtjänsten om de misstänker att ett barn far illa.

D 1

D 1

- ❖ Vad betyder ordet "kränkning" för dig?
- ❖ I vilka vardagliga situationer kan barnet känna sig kränkt?
- ❖ Hur kan du bemöta ditt barn i vardagliga situationer utan att kränka barnets egen vilja och intresse?

Vad betyder ordet "kränkning" för dig?

Kränkningar av barnet kan vara olika former av bestraffningar som förringar, förödmjukar, svärtar ned, skuldbelägger, hotar, skrämmer eller förlöjligar barnet. Det kan även handla om ignorering eller känslomässig uteslutning av barnet. Det är inte tillåtet vare sig enligt barnkonventionen eller enligt svensk lag.

I vilka vardagssituationer kan barnet känna sig kränkt?

Barn kan känna sig kränkta när vuxna inte tar dem på allvar, inte lyssnar på dem, förlöjligar dem inför andra eller berättar något personligt som de inte vill att andra ska veta. Det som för vuxna kan verka som en småsak kan upplevas som en kränkning och svek från föräldern för barnet. Det kan även handla om att inte få vara med i leken med andra barn, bli knuffad, biten eller slagen av andra barn. Det kan även handla om barn som blir ignorerade eller som behandlas orättvist utifrån sitt kön.

Hur kan jag som förälder bemöta mitt barn i vardagliga situationer utan att kränka barnets egen vilja och intresse?

Det handlar om att hitta ett sätt att leva tillsammans där man ömsesidigt ger varandra respekt och utrymme, lyssnar och pratar. Den processen börjar så snart barnet är fött. Även det spädate barn uttrycker vad det känner och svarar på den vuxnes signaler. Försök att lyssna färdigt på barnet, inte prata över huvudet på barnet.

Den vuxne har ansvaret för att skapa en sådan relation och att hålla den vid liv. Men ingen vuxen är ofelbar. Det kommer att finnas stunder då man gör fel och känner sig misslyckad. Det viktiga är att kunna erkänna sina misslyckande och be om förlåtelse när man gjort fel. Ditt barn kräver inte att du är perfekt. Det viktigaste är vetskapen att det inte är ensamt när det är svårt, att lugnet kan återställas, att det som var besvärligt går över. Låt ditt barn veta att du finns där.

Mycket få föräldrar vill slå eller kränka sina barn. I stället kan en omedveten kränkning ske om föräldern är uttröttad, stressad, pressad, upprörd, vanmäktig, rasande – och helt enkelt inte hittar något annat sätt att agera. I bland måste man våga be om hjälp.

D 2

D 2

- ❖ Barn ska inte utsättas för någon form av fysiskt våld, vad innebär det?
- ❖ Barn ska inte utsättas för någon form av psykiskt våld, vad innebär det?
- ❖ Barn ska inte bevittna någon form av fysiskt eller psykiskt våld, vad innebär det?

Barn ska inte utsättas för någon form av fysiskt våld, vad innebär det?

Våld mot barn kan ha många former; från att slå med knytnävar eller tillhyggen till att örfila, lugga, nypa, bita, klösa eller ruska om. Ingen form av våld är acceptabel. Att slå barn är att kränka deras mänskliga rättigheter.

Att slå barn är skadligt för barnet. Barn är beroende av sina föräldrar. De är mindre och svagare, de är mer utsatta än vuxna. Våld och kränkningar skadar barns självkänsla och tillit. Våld föder våld. Den som blir slagen som barn löper större risk att själv bruka våld, både mot andra vuxna och mot de egna barnen.

Barn ska inte utsättas för någon form av psykiskt våld, vad innebär det?

Psykiskt våld är lika fel som fysiskt våld. Att hota, bestraffa, förlöjliga, låsa in, skrämja eller frysa ut är psykiskt våld. Psykiskt våld kan även vara bestraffningar som förringar, förödmjukar, svärta ned, skuldbelägger, skrämmer eller förlöjligar barnet eller att barnet tvingas se när en närstående utsätts för våld. Det är inte tillåtet vare sig enligt barnkonventionen eller i svensk lag.

Barn ska inte bevittna någon form av fysiskt eller psykiskt våld, vad innebär det?

I filmen finns det en scen där en pojke hör hur föräldrarna bråkar. I början av scenen hör man bara föräldrarnas arga röster, först senare får vi se att pappan håller fast mamman i armarna och att hon försöker slita sig loss.

Föräldrar har ansvar för barnens trygghet och det är skadligt för barn att bevittna våld. Men det går ju inte att undvika att det blir konflikter i en familj. Barnkonventionen ger inget svar på hur osams föräldrar får vara. Den säger att föräldrarna ska sätta barnets bästa främst, och att samhället ska ge föräldrarna stöd. Det kan behövas t.ex. när man är väldigt osams.

D 3

D 3

- ❖ Hur påverkar det barnet om den ena föräldern inför barnet pratar illa om den andra föräldern?
- ❖ Hur påverkas barnet av hur vi vuxna löser vardagskonflikter?

Hur påverkar det barnet om den ena föräldern inför barnet pratar illa om den andra föräldern?

Barn har rätt att vara stolta över sin familj och sina rötter. Det bästa sättet att hjälpa ett barn att utveckla respekt för sig själv är att vi respekterar och visar den respekten för varandra. Ser barnet att vi respekterar och verkligen värdesätter barnet och andra runt omkring det blir det mycket lättare för barnet att göra det samma.

I en konflikt mellan föräldrarna är det viktigt att inte prata illa om den andre föräldern. Barnet kan då hamna i svåra lojalitetskonflikter.

Hur påverkas barnet av hur vi vuxna löser vardagskonflikter?

Beräkningar från bland annat barnmisshandelskommittén säger att omkring vart tionde barn någon gång har upplevt våld i hemmet och att ungefär hälften av dessa upplever det ofta.

Om vuxna inte klarar av att lösa sina konflikter utan att bråka eller hota påverkar det barnet. De lär sig att hantera konflikter utifrån hur vi vuxna hanterar konflikter. Barn kan reagera på många olika sätt, beroende på ålder, mognadsnivå, livssituation och andra omständigheter. Exempel på reaktioner kan vara oro, sömnsvårigheter, mardrömmar, skuld känslor, koncentrationsproblem, nedstämdhet, beteendestörningar och relationsproblem.

D 4

D 4

- ❖ Vad händer om man som förälder slår eller behandlar barnet på ett kränkande sätt?
- ❖ Vad har vi föräldrar för ansvar när vi ser våld eller kränkning av ett barn?

Vad händer om man som förälder slår eller behandlar barnet på ett kränkande sätt?

Barn är beroende av att vuxna sköter om dem och behandlar dem respektfullt. Kränkande behandling och misshandel kan skada ett barn allvarligt, både psykiskt och fysiskt. De lär sig känna rädsla, ilska och misstro när de förstår att de personer som står dem närmast, och som ska stå för trygghet och stabilitet, även kan vara de som orsakar mest smärta. Många barn som bevittnar eller utsätts för våld kan få en försämrad självkänsla och tilliten till andra människor kan försvagas. De kan få svårare att lära sig hantera konflikter på bra sätt. Barn som utsätts för våld i hemmet får större risk att utsättas för våld även som vuxna och utsätter även i högre utsträckning andra för våld som vuxen.

Den som använder våld eller kränker ett barn kan dömas enligt brottsbalkens bestämmelser om misshandel, och straffet kan bli fängelse i upp till två år. Om brottet är ringa kan straffet bli böter eller fängelse i högst sex månader. Om brottet betraktas som grovt döms personen för grov misshandel och straffet kan bli fängelse i lägst ett år och högst tio år. Detta gäller oavsett om offret för misshandeln är vuxen eller barn.

Vad har vi föräldrar för ansvar när vi ser våld mot/kränkning av ett barn?

Privatpersoner har ingen anmälningsplikt, men om man misstänker att ett barn far illa bör man anmäla det till socialtjänsten så att barnet kan få skydd och hjälp. När man anmäler till socialtjänsten behöver man inte veta säkert att ett barn inte har det bra, det räcker med att känna oro. Det är socialtjänstens uppgift att ta reda på mer.

Som privatperson kan man vara anonym i kontakten med socialtjänsten. Om man vill vara anonym ska man inte presentera sig med sitt namn då man ringer, eller på annat sätt kontaktar socialtjänsten, utan redan från början säga att man vill vara anonym. Socialtjänsten har tystnadsplikt för att skydda den som utredningen handlar om. Därför har den som anmäler oftast inte möjlighet att få information om utredningen.

Barn som far illa behöver personer i sin omgivning som ser vad som händer, bryr sig om och vågar ingripa.

D 5

D 5

- ❖ Vem ska man vända sig till om barnet utsatts för våld eller kränkningar?
- ❖ Vilket stöd kan barnet få om det utsatts för våld eller kränkningar?

Vem ska man vända sig till om barnet utsatts för våld eller kränkningar?

Socialtjänsten i kommunen har ansvar för invånarnas välfärd. Dit kan man vända sig om man har utsatts för våld eller kränkningar. Den som behöver stöd socialt eller ekonomiskt kan också vända sig dit. Inom socialtjänsten finns också familjerätten som ger stöd vid konflikter och separationer.

- Familjefrid Kronoberg <http://www.familjefridkronoberg.se/>
- Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) är till för barn upp till 18 år som av någon anledning mår psykiskt dåligt. BUP kan också ge stöd till föräldrar.
- Rädda Barnens föräldrareferens är öppen alla dagar, telefon 020-786 786. Det finns även mejl; www.rb.se/foraldrar
- BRIS vuxentelefon om barn är öppen på vardagar på 077-150 50 50.
- Föräldrareferensen drivs av föreningen Psykisk hälsa och är öppen vardagar på telefon 020-85 20 00 www.foraldrareferensen.se
- Kvinnofridslinjen är en stödtelefon för kvinnor som upplevt hot, våld eller sexuella övergrepp. Öppen dygnet runt, på 020-50 50 50 www.kvinnofridslinjen.se
- Nationella hjälplinjen är en jourtelefon för människor i psykisk kris eller i andra svåra livssituationer. Öppet alla dagar på 020-22 00 60 www.hjalplinjen.se

Vilket stöd kan barnet få om det utsatts för våld eller kränkningar i hemmet?

Föräldrar och barn har rätt till stöd när det behövs för att man är ledsen och orolig, mår psykiskt dåligt, har ekonomiska bekymmer eller relationsproblem, eller när det förekommer missbruk eller våld i familjen. Stödet är till för barnets bästa.

Mödravårdcentralen (MVC) är till för föräldrar som väntar barn. Barnavårdscentralen (BVC) finns till för små barn (0-5 år) och deras föräldrar. MVC och BVC ordnar föräldragrupper, och tar emot föräldrar för enskilda samtal. Personalen kan hänvisa vidare om föräldern behöver extra stöd till exempel på grund av depression eller annan psykisk ohälsa, missbruk eller våld i nära relationer.

Många kommuner erbjuder föräldrastöd i grupp. Stödet kan ges utifrån många olika program och modeller. I sådana föräldragrupper har man möjlighet att diskutera svårigheter och glädjemen i föräldraskapet och att hitta sätt att hantera det man tycker är svårt.

Referenser

1177, [2013-02-12], www.1177.se

Barnombudsmannen, 2011, "Viktigast av allt" – Tre filmer och handledning om barnets rättigheter i familjen. <http://www.barnombudsmannen.se/publikationer/bestall-och-ladda-ner/viktigast-av-allt-om-barnets-rattigheter-i-familjen/>

Barnombudsmannen, 2011, Lyssna på oss, Printfabriken, <http://www.barnombudsmannen.se/Global/Publikationer/lyssna%20pa%20oss.pdf>

BRIS, [2013-02-12], www.bris.se

FN:s Kommitté för barnets rättigheter, [2013-02-12], Allmänna kommentarer kring implementeringen av barnkonventionen, <http://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/allmanna-kommentarer/>

FN:s Konvention om barnets rättigheter (1989), [2013-02-12], <http://unicef.se/barnkonventionen>

Friends, [2013-02-12], www.friends.se

Grandelius; Bengt, [2013-02-12], Att sätta gränser – ett villkor för växande, <http://www.bengtgrandelius.se/>

Gustafsson; Lars H, 2010, Växa – inte lyda, Norstedts, Stockholm

Jämställd förskola och skola, [2013-02-12], www.jamstalldskola.se/larande-ex-forskola/starka-sjalvkanslan.shtml

Olsson; Ingela, 2012, Barns uppfostran i olika kulturer, Moris AB, Helsingborg

Psykologiguiden, [2013-02-12], www.psykologiguiden.se

UMO, [2013-02-12], Könsroller, www.umo.se

Waxegård; Gustaf, 2007, Rosa flickor och blåa pojkar: om idéer som begränsar, BVC-Nytt augusti 2007, Landstinget Kronoberg